

Костянтин Петрушенко у фільмі «Один день», можливо, один із тих, що, сприймаючи смерть як фатум і сувору необхідність, іде найглибше в осмисленні цієї конкретно філософської життєвої категорії. Двоє братів приїжджають до якогось шамана, який робить одному з них певні передбачення, другий же відмовляється грати з долею в ігри й згодом гине на фронті, про що ми дізнаємося з фінальних слів його брата, який залишився на фронті живим. Чи змінилось би щось, якби інший брат знав свою долю? Ймовірно – ні... Важливий сам факт прийняття молодими людьми особистої долі, власної, може статись, осмислено жертвовної ролі в історії. Це, мабуть, вперше артикульовано дорослу думку в молодому українському кіно.

Чим більше вдивляєшся в національний конкурс «Молодість» (на який Держкіно зі своїми мільйонами і масивними каталогами не спромоглося виставити бодай кілька повнометражних стрічок), тим ясніше розумієш, що є схована поки що від очей еліта, яка виробляє для національної свідомості духовні блага, розробляє її кіно-перспективи, майбутнє, технології. Ніхто (ні «Молодість», ні Держкіно) не завважає людей, що вже формують інше кіно.

Виникають і певні думки про українське кіно, про ступінь непроникності прошарків, на які воно ділиться. Як тільки спільнота стає клановою, будь-який рух, сюжет у ній закривається. Закривається й художній сюжет у продукті, нею виробленому, адже він упирається в мур між прошарками. Тож з'являється фінансово збитковий продукт. Але ж «населення» потрібно чимось годувати, воно має отримувати частку благ у розрахунку на збереження status quo. При цьому Держкіно не може дати більше, інакше виникнуть непотрібні амбіції, й не може дати менше, інакше зникне мур між прошарками й почнеться загальний бунт.

Стаціонарна, стабільна, класична конструкція XVII століття, апробована задовго до появи кіно. В ній – нічого, окрім патримоніального володіння кіносектором, коли функцію суверена виконує група осіб (експертна рада з представників прошарків-кланів), сформована в рамках формально демократичних процедур. 2016 рік: структура кіноспільноти – до двох відсотків людей, що володіють у кіно якимись позиціями власності, інші – попіхачі, батраки, які обслуговують, але не володіють. Ніяких радикальних успіхів в українському кіно без тотального зламу такої жорсткої системи бути не може. Це всім ясно, але вважається за ліпше відкласти хоч якесь рішення, бо, як кажуть у кулуарах, «буде боляче»; кому – не уточнюють.

Найбільше мене, однак, дивує, напружує, інтригує, подразнює... навіть не економічний хаос, а те, що якщо ви хочете щось зрозуміти про цей світ (чи хоча б локально – про його «молодість»), нема сенсу шукати у фестивальному конкурсі нових імен. Здається, що після 1980-х українська кіноплеяда завершилась. Режисери з протилежними точками зору гаряче обіймаються, але нема предмета для діалогу, нема обговорень, тут уже ніхто нікому ніяких аргументів, навіть із пригоршнею цукерок чи десятком попередніх вибачень, не готовий пред'явити. Є декларація точок зору – не діалог. Це інша модель сучасної комунікації чи, можливо, її відсутність? Це майбутнє, що вже настало, й ніхто не знає, що з ним робити? Чи минуле, яке нема куди подіти?

Стрічки пам'яті. Литовський метр нагадує про старість

Світлана Дзюба

Юозас Будрайтіс у виставі «Остання стрічка Креппа» за С. Беккетом. Вільнюський театр Оскараса Коршуноваса

У вересні 2016 року в Києві відбувся дев'ятий ГогольFest. До програми фестивалю входив і міждержавний культурний проект «Литва–Україна. Культурне партнерство-2016» (II етап).

Литовці привезли сім вистав різноманітних жанрів: драматичні «Остання стрічка Креппа» та «На дні» Вільнюського міського театру Оскараса Коршуноваса; вистава сучасного танцю для дітей до трьох років «Кольорові ігри» театру танцю «Dansema»; вистави театру об'єктів для дітей «Баранцева подорож» та «Говірковий стіл» Театру столу; сучасна опера «Гарного дня!» театральної групи Опероманія; вистава «Feel-Link» вуличного театру урбаністичного театру танцю «Low-Air». Мали місце також програма литовського кіно на фестивалі «Молодість», концерт симфонічної музики, майстер-класи та інші заходи.

Юозас Будрайтіс зіграв моновиставу «Остання стрічка Креппа» за п'єсою Семюеля Беккета. П'єси цього ірландського автора (1906–1989), класика літератури та драматургії, часто беруть до постановки режисери, схильні до складної, авангардної драматургії. Однак «Останню стрічку Креппа» важко назвати такою. Сюжет її простий. Літній чоловік, інтроверт, самотній та фрустрований, але загалом непоганий, перебирає катушки з магнітофонними записами – свій звуковий щоденник, на якому зберігся його голос у різні роки життя. Сьогодні він прагне знайти запис, зроблений у молодші роки, де, крім іншого, розповідає про миттєвості свого кохання, короткого та єдиного у житті. Після чого записує стрічку, яку вважає останньою... Як бачимо, п'єса не стільки абсурдна, скільки просто людяна. Напевно, такий драматургічний матеріал украй потрібен нині.

Литовський актор Юозас Будрайтіс знайомий як радянському, так і пострадянському поколінням, починаючи з відомого фільму «Ніхто не хотів помирати» (1964). У його фільмографії – 136 робіт. Також він відомий театральними роботами, насамперед роллю Сольнеса у виставі «Будівник Сольнес» за Ібсенем, яку грав у Каунасі. Хоча й не є

актором театру за призначенням: «У мене ніколи не виходить грати як треба. Актори театру проходять школу, де навчаються обманювати глядача, плачуть несправжніми сльозами, а самі думають про вечерю. Я виховав себе в кіноестетиці, кіно для мене прийнятніше, я ліпше відчуваю себе там. Мені взагалі важко говорити, коли набирається більш трьох людей... Театральному актору це протипоказано, він мусить уміти бути у всіх на виду».

То чому тоді – Крепп, чому ця постановка? «У житті неважливих речей немає, всі дрібниці важливі. А Коршуновас у своєму мистецтві прагне відобразити різні аспекти людського існування. І це я йому підсунув “непристойну” ідею постановки “Останньої стрічки Креппа”. Десь у 1989-му ми разом з ним були в Італії і там, сидячи на березі Гранд-каналу у Венеції, зануривши ноги в воду та попиваючи воду з пляшок, розговорилися чомусь про “Останню стрічку Креппа”. Хоча я ще тоді був нестарий чоловік.

Минуло чимало часу, ми забули про ту розмову. Та одного разу спливла думка: а може, варто торкнутися цього? І Оскарас не злякався, а вирішив: йому теж доведеться коли-небудь увійти в літній вік, так може, спробувати тепер, що це означає? Перевірити себе для майбутнього? А я старший за нього, значить, можу щось підказати: як я почуваюся. Почуваюся непогано, інше питання, що з Креппом впоратися не так-то легко, він – така собі невідзначена істота. І, зрозуміло, абсурдну драматургію робити не вельми благодатно. Треба вивертати на якісь кути і там бути якомога глибшим і поверховішим одночасно, вникати глибоко, а потім усе це виплескувати назад. Оголитись, але залишитися одягненим.

Мені це цікаво, живе людина і думає: я закриваюсь у своїх стінах, нічого нікому не показую, ходжу, усміхаюся, все у мене гаразд, але ж щось гризе всередині, намагається вискочити назовні. І, звичайно ж, треба цим поділитися, бо інакше важко в собі самому. Це як огірки солоні, які запресовані, та їм тісно стає. І після цього Креппа мені, знаєте, стало веселіше на душі. Я тепер хочу тільки комедії грати! Але Крепп – усередині мене, він ходить по вулиці, в магазин, і зараз він сидить перед вами, бо куди подітися – все одно я Крепп.

Ця остання стрічка пишеться постійно. Інше питання – наскільки чесно ми зізнаємося, від чого ховаємося. Кажуть: раніше ви грали позитивних героїв, а тепер – негативних. Напевно, в мене щось на обличчі написано, і в “Креппі” це проявилось. Виявляється те, в чому я боюся сам собі зізнатися? А що тут розповідати? Я приречений подавати написані чужими людьми думки і озвучувати їх. З іншого боку, я не театральний актор...»

Звісно, не все так однозначно: тут і «виплескування», і постійне буття з відчуттям майбутньої старості, немочі, викинутості на узбіччя. Внутрішня робота актора неабиякої складності стоїть за цією невеликою одноактною виставою. ...А як це було втілено? Є відступи від п'єси Беккета, але не в тексті, а в ремарках. Вистава почалася до початку: в глядацькому залі сидів дідусь, який гучним крехтанням привертав до себе увагу. Епізод на межі комедії-гротеску і реалізму. Перебільшена стареча манірність чергувалася із

застиглим, скляним поглядом. Дивуєшся, як благополучній людині вдалося так зіграти?

Серцевого нападу в п'єсі теж немає, схоже, його вставили для переходу від «смішної» до «сумної» частини. А ще був дивовижно пронизливий погляд Будрайтіса в залу в ті хвилини, коли Крепп ніби струшує з себе старечу неміч. Він дивиться прямо в душу. І притискає до себе речі, йому дорого. Бананові шкуринки Крепп кидав не «в оркестрову яму», а в залу. На обговоренні Будрайтіс зізнався, що тут, в Україні, вперше глядачі вирішили пограти з ним, кинувши ті шкуринки назад. За його словами, найгарячіший прийом «Креппа» був у Тбілісі. В Хорватії приймали також тепло, а як доїхали до Литви, стало прохолодно. Ставлення українських глядачів було також теплим...

Розповів Юозас Будрайтіс і про свій шлях у кіно та на сцені. Наприклад, про те, що вперше знявся в кіно випадково – не вистачало стипендії на юридичному факультеті, де він навчався. Після чого до юриспруденції охолов. Або про те, що ніколи не дивиться власних фільмів: все одно краще вже не зробиш.

На запитання «Які ваші враження про роботу в українському кіно, а також про ситуацію в Литві?» актор відповів:

– Останнім часом я рідко бував в Україні. А колись знімався досить часто, на студії Довженка грав комічну роль. Але після цього приїжджав тільки з «Креппом». І ми потрапили якраз у той час, коли з'явився Майдан. Стояла осінь. І мені вже не спектакль важливий був, і ніщо інше, тому що вся правда життя була там. Ніхто правдивіше не міг відобразити те, що відбувалося в той вечір, коли ми опинилися на Майдані. Це нагадувало наше здобуття незалежності, коли ми збиралися біля парламенту. Там були величезні маси людей, і в них усіх горіла іскра свободи. Наступного дня ходили на демонстрації, якусь частину пройшли разом з протестувальниками. Потім з Оскарсом ділилися враженнями вдома. Дуже раділи, відчуваючи справжню свободу.

А потім я приїжджав навесні, розмовляв про зйомки в серіалі «Нюхач». Я не дуже хотів там зніматися, але дуже просили. Розчулили тим, що писали спеціально для мене цю роль, і я погодився.

Був я тоді в Україні один день, та ось що помітив: кажуть, що тепер досить важко, але коли мене возили по місту, було таке відчуття, що це тимчасово. Тому що дихала з усіх боків, куди б я не оглядався, величезна міць великої країни, яка погано жити не може. Вона повинна жити добре. Труднощі є, у нас вони теж були, коли нам влаштували блокаду. Ми жили взимку без опалення, без гарячої води, в холоді, але пережили це, перетерпіли. Адже реформи треба робити обов'язково, і терпіння для цього потрібно, нікуди не подітися. У нас і сьогодні ще не можуть зробити деяких реформ – освіти, науки і так далі. Це важкий шлях, однак треба його пройти. Я впевнений, що українці пройдуть. А сьогодні ще прочитав, що нібито збираються відродити ядерні сили України. Тому я радий за український народ і, можливо, приїжджатиму частіше на зйомки. По-знайомлюся ближче.